

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Випуск 2, 2025

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Головний редактор:

Сверлюк Ярослав Васильович, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Аніщенко Вікторія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, Пенітенціарна академія України, Україна

Березовська Людмила Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Бобечко Оксана Юріївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри музично-теоретичних дисциплін та інструментальної підготовки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Буцяк Вікторія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Грібінченко Юлія Олександрівна, доктор мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії музики та музичної етнографії, Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової, Україна

Джус Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Кіндратюк Богдан Дмитрович, доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика педагогічного факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Клепар Марія Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Крижановська Тетяна Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Крусь Оксана Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Кьон Наталя Георгіївна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри вокально-хорової підготовки, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Україна

Лупаренко Світлана Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Обух Людмила Василівна, доктор мистецтвознавства, доцент, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Потапчук Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Прокопчук Вікторія Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Реда Яцїне (Reda Jasynė), доктор соціальних наук (освіта), доцент, Університет Клайпеди (Klaipėda University), Литва

Рибалко Людмила Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Ужинський Михайло Юрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Цюлюпа Наталія Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри естрадної музики, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Засновано у 2022 році. Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1742 від 23.05.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-04137.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа – РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (вул. Степана Бандери, буд. 12, м. Рівне, 33028, rectorat@rshu.edu.ua, тел. (0362) 63-62-09)

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, італійська, литовська, іспанська, болгарська.

Періодичність видання: 4 рази на рік.

Затверджено до друку та поширення через мережу інтернет відповідно до рішення Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол від 26.06.2025 р. № 6).

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Фахова реєстрація (категорія «Б»):

Наказ МОН України № 220 від 21.02.2024. (спеціальності: A1 – Освітні науки, A4 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), A5 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)).

Офіційний сайт видання:
<https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/art>

ЗМІСТ

<i>Дун Пей</i> ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ПРАВА.....	5
<i>Заболотний П. О.</i> ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАВЦЯ-ДУХОВИКА НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ.....	11
<i>Короїд Т. В.</i> ТРАНСВЕРСАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В РАКУРСІ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РІВНЯ	16
<i>Крижановська Т. І., Крусь О. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ У КОНТЕКСТІ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНОГО ЦИКЛУ.....	23
<i>Левчук Н. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	29
<i>Макеєнков П. С., Жуковіна В. Ю.</i> ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ АКТОРІВ ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ.....	35
<i>Мельничук С. Ф.</i> ЕКЗЕГЕЗА КЛАСИЧНОЇ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ У РОЗРІЗІ КУЛЬТУРНО-ДУХОВНИХ ВИКЛИКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	45
<i>Ніколаєску І. О., Соловей Ю. О.</i> КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЗРІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....	50
<i>Овсіюк Н. М.</i> ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНОГО ПЕДАГОГА-ВОКАЛІСТА.....	57
<i>Остапович К. В.</i> ПРОЄКТ «ТЕРИТОРІЯ А» ЯК ІНДИКАТОР КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЕННОЇ ЕСТРАДИ КІНЦЯ ХХ СТ.....	62
<i>Потапчук Т. В., Рокішук І. І., Ковлева М. Б.</i> МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	71
<i>Сверлюк Я. В., Сверлюк Л. І., Онищук Н. В.</i> НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ДИРИГЕНТА ОРКЕСТРОВОГО КОЛЕКТИВУ В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ.....	78

CONTENTS

<i>Pei Dong</i> INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE LEGAL PROFESSIONALS.....	5
<i>Zabolotny P.</i> PEDAGOGICAL ASPECTS OF TRAINING A NEW GENERATION BRANCH PERFORMER.....	11
<i>Koroid T.</i> TRANSVERSAL COMPETENCES IN TERMS OF PERSONAL DEVELOPMENT OF A EUROPEAN-LEVEL TEACHER.....	16
<i>Kryzhanovska T., Krus O.</i> FEATURES OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK IN THE CONDITIONS OF MUSIC DISCIPLINES OF THE HISTORICAL-THEORETICAL CYCLE.....	23
<i>Levchuk N.</i> THE EFFECTIVENESS OF USING MUSIC THERAPY IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS IN ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN.....	29
<i>Makeienkov P., Zhukovina V.</i> FORMATION OF PATRIOTIC CONSCIOUSNESS OF FUTURE SPECIALISTS IN PERFORMING ARTS THROUGH ART PROJECTS.....	35
<i>Melnychuk S.</i> EXEGESIS OF THE CLASSICAL MUSICAL SCARY OF WESTERN EUROPE AT THE ROSE OF CULTURAL-SPIRITUAL WICKS OF THE 19TH CENTURY.....	45
<i>Nikolaesku I., Solovei Yu.</i> CONSTITUTIONAL SECTION AS A TOOL FOR DIAGNOSING THE LEVEL OF ARTISTIC AND AESTHETIC DEVELOPMENT OF CHILDREN OF ELDERLY PRESCHOOL AGE USING NON-TRADITIONAL DRAWING TECHNIQUES.....	50
<i>Ovsiiuk N.</i> ON THE ISSUE OF DEVELOPING ACTING SKILLS IN THE TRAINING OF A POP VOCAL TEACHER.....	57
<i>Ostapovych K.</i> PROJECT "TERYTORIA A" AS AN INITIATOR OF CULTURAL TRANSFORMATIONS OF THE UKRAINIAN SINGING STAGE AT THE END OF THE 20TH CENTURY.....	62
<i>Potapchuk T., Rokishchuk I., Kovleva M.</i> METHODOLOGY OF FORMING AESTHETIC COMPETENCE OF ARTISTIC SPECIALTIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING.....	71
<i>Sverliuk Ya., Sverliuk L., Onishchuk N.</i> INNOVATIVE APPROACHES TO THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ORCHESTRA CONDUCTORS IN MUSIC AND PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE.....	78

УДК 378.147.371.134

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2025-2-12>

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ДИРИГЕНТА ОРКЕСТРОВОГО КОЛЕКТИВУ В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Сверлюк Ярослав Васильович

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету музичного мистецтва
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0003-3182-6924
e-mail: sverl@ukr.net

Сверлюк Лілія Іванівна

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-9211-7884
e-mail: sverl@ukr.net

Онищук Назарій Володимирович

аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
ORCID ID: 0000-0002-1345-3178
e-mail: zhayvir2012@gmail.com

У пропонованій статті розкрито сутність і шляхи вдосконалення диригентсько-оркестрової підготовки з урахуванням вимог у закладах мистецької освіти. Наголошується на необхідності виховання диригента, який володіє новаторським стилем мислення, розвинутими творчими здібностями та комунікативними якостями.

На основі наукових праць здійснено спробу довести, що в основі професійної підготовки диригента оркестрового колективу має бути безперервне формування психолого-педагогічних знань, організа-торських умінь, розвиток основних видів професійної рефлексії. Розробка концептуальних засад підготовки майбутнього диригента оркестру має бути багатоаспектною, з поетапним становленням різнопланової його готовності. Її має забезпечувати індивідуально-орієнтований підхід до кожного студента як унікальної особистості, цілеспрямовано і послідовно розкриваючи сильні особистісні і професійні сторони, даючи змогу пом'якшити або компенсувати слабкі.

Це сприятиме розумінню поліфункціональної творчої діяльності. Адже важливими чинниками, що визначають перспективу функціонування колективу та його творчі досягнення, є комплекс психологічних механізмів, без яких неможливе спілкування диригента з учасниками оркестрового колективу.

Наголошується, що для забезпечення багатoproфільності освіти необхідно закласти раціональне поєднання загальноосвітньої, спеціальної та психолого-педагогічної підготовки, збалансованості та гармонізації теоретичної і практичної частин. Її результатом стає усвідомлення студентами цілісності освіти як гармонії фундаментальних і професійних знань, емоційно-ціннісного ставлення до неї на шляху вирішення оркестрово-виконавських та педагогічних завдань із формування активних особистостей – учасників оркестрового колективу.

Ключові слова: диригент, оркестровий колектив, професійна підготовка, новітні підходи.

INNOVATIVE APPROACHES TO THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ORCHESTRA CONDUCTORS IN MUSIC AND PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE

Yaroslav Sverliuk

Rivne State University of the Humanities

Liliya Sverliuk

Rivne State University of the Humanities

Nazariy Onishchuk

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

The proposed article reveals the essence and pathways for improving conducting and orchestral training in accordance with the requirements of institutions of arts education. Emphasis is placed on the need to nurture conductors with an innovative mindset, developed creative abilities, and strong communication skills.

Based on scientific research, the article attempts to demonstrate that the foundation of professional training for an orchestra conductor must include the continuous development of psychological and pedagogical knowledge, organizational skills, and the cultivation of key types of professional reflection. The development of a conceptual framework for training future orchestra conductors should be multifaceted, with the gradual formation of diverse competencies. This process should be supported by an individually oriented approach to each student as a unique personality, purposefully and consistently revealing their strong personal and professional qualities while helping to mitigate or compensate for their weaknesses.

Such an approach contributes to understanding the polyfunctional nature of creative activity. Indeed, a comprehensive set of psychological mechanisms is crucial for conductor ensemble communication and is a key factor in determining the prospects and creative success of an orchestra.

The article underscores the importance of incorporating a balanced combination of general education, specialized, and psycho-pedagogical training to ensure the multidisciplinary nature of education. Harmonizing theoretical and practical components leads to students' awareness of the wholeness of education as a harmony of fundamental and professional knowledge, as well as the development of emotionally valuable attitudes. This, in turn, supports the achievement of orchestral performance and pedagogical objectives, fostering active and engaged individuals within the orchestral ensemble.

Key words: conductor, orchestral ensemble, professional training, innovative approaches.

Аналіз останніх досліджень. В основу обґрунтування теоретичних засад підготовки майбутнього диригента оркестрового колективу покладено наукові досягнення та досвід майбутніх диригентів та науковців мистецької та педагогічної освіти (таких як Г. Макаренко, Г. Малько, В. Доронюк та ін.); процес взаємодії диригента з оркестровим колективом (таких як: Е. Ансерме (E. Anserme), П. Булез (P. Boulez), Д. Баренбойм (D. Barenboim), К. Бем (K. Behm), Л. Бернштейн (L. Bernstein), Б. Вальтер (B. Walter), К. Зандерлінг (K. Zanderling), О. Клемперер (O. Klemperer), А. Нікіш (A. Nikish), А. Тосканіні (A. Toscanini), М. Янсонс (M. Jansons) та ін.).

Мета статті – дослідити особливості підготовки диригента оркестрового колективу з урахуванням сучасних вимог; обґрунтувати тісний інтегративний взаємозв'язок музикознавчих та психолого-педагогічних дисциплін, що сприяють розумінню специфіки майбутньої професійної діяльності.

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси актуалізують необ-

хідність постійного оновлення й модернізації системи мистецької освіти. У цьому контексті перед закладами вищої мистецької освіти постають нові завдання, реалізація яких потребує перегляду усталених підходів до підготовки фахівців. Традиційні методики вже не здатні повною мірою відповідати вимогам сучасності, адже ринок праці дедалі більше орієнтований на фахівців із поліфункціональними професійними компетентностями.

Зокрема, професійна діяльність сучасного диригента не обмежується виключно музично-виконавськими функціями. Вона передбачає також уміння мотивувати учасників оркестрового колективу до творчої діяльності, що потребує ґрунтовних знань у галузі вікової психології, педагогіки, комунікативістики та інших суміжних наук. Це, своєю чергою, зумовлює потребу у формуванні новітньої освітньо-педагогічної парадигми, орієнтованої на індивідуальні освітні траєкторії та інтеграцію міждисциплінарних знань для ефективного засвоєння професійної діяльності.

Нині одним із ключових завдань є забезпечення відповідності вищої музичної освіти України європейським стандартам, якості надання мистецьких освітніх послуг. Це передбачає інтеграцію високохудожнього рівня виконання музичних творів із національно-культурною ідентичністю, збереженням етнокультурних традицій та формуванням стійкого естетичного ставлення до національного мистецького надбання.

Засвоєння цих цінностей неможливе без розвитку професійно значущих якостей диригента, серед яких особливої актуальності набувають: фахова компетентність, креативність, комунікативна гнучкість та здатність до рефлексії. Новітні підходи до структурування змісту професійної мистецької освіти для майбутніх диригентів оркестрових колективів передбачають глибоку інтеграцію знань із суміжних дисциплін, які виступають методологічною основою для формування цілісного професійного мислення. Поєднання психолого-педагогічної та музичної підготовки, своєю чергою, становить базис для успішного оволодіння диригентською професією, що підкреслює пріоритетність міждисциплінарного підходу у структурі вищої мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема професійної підготовки студентів у вищих мистецьких навчальних закладах на сучасному етапі є предметом активного обговорення серед фахівців у галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства. Зокрема, дискусійним залишається питання щодо визначення кола професійно значущих якостей, якими повинен володіти майбутній диригент оркестрового колективу, а також обсягу знань і сформованих навичок, необхідних для ефективної реалізації багатовекторної творчої діяльності.

Ця проблема набуває особливої гостроти в контексті підготовки диригента до роботи з оркестровим колективом, що функціонує в умовах не лише концертно-виконавської, а й організаційної, музично-педагогічної, навчально-виховної діяльності. Особливістю такої діяльності є взаємодія з учасниками різних вікових груп, що зумовлює потребу врахування вікових та психологічних особливостей оркестрантів. Отже, майбутній фахівець повинен володіти комплексом знань, які у межах інших спеціалізацій не є настільки пріоритетними й визначальними.

У межах дослідження було застосовано персоніфікований підхід, що дозволив залучити практикуючих диригентів, викладачів мистецьких закладів та науковців щодо особливостей функціонування оркестрових колективів і ролі диригента у процесі організації навчального, виховного та творчого середовища. Такий підхід дав змогу уникнути вузькоспеціалізованого трактування проблеми, натомість забезпечивши

її багатовимірне розкриття в контексті сучасних освітньо-мистецьких тенденцій.

Поза сумнівом, ключовими чинниками ефективної диригентської діяльності традиційно вважаються майстерне володіння диригентською технікою, комунікативні навички та здатність до керівництва творчим колективом. Проте глибинний зміст мистецтва диригування як форми лідерства в мистецькому середовищі досі залишається не досить осмисленим у теоретико-методологічному вимірі. Це зумовлює потребу у відмові від виключно емпіричних моделей аналізу й переході до системного вивчення внутрішніх механізмів взаємодії диригента з оркестровим колективом.

Професія диригента постає як поліфункціональний феномен, що інтегрує низку складників: інтерпретаційну, виконавську, управлінську, репетиційну та організаційну діяльності. Тому ефективна професійна підготовка майбутніх диригентів передбачає системне опанування цими аспектами на основі міждисциплінарного підходу, що враховує як художньо-естетичні, так і психолого-педагогічні засади фахового становлення.

Таким чином, проблема професійної підготовки диригента оркестрового колективу у закладах вищої мистецької освіти повинна розглядатися з урахуванням її багатовимірної природи, що передбачає інтеграцію не лише виконавських, а й педагогічних, організаційних і комунікативних аспектів діяльності. Адже у своїй практиці диригент часто вирішує комплекс завдань, що виходять за межі вузькофахової спеціалізації.

Аналіз сучасної наукової та музично-педагогічної літератури засвідчує фрагментарність розроблення проблеми у деяких аспектах, що вимагає систематизації й оновлення теоретико-методологічних підходів до професійної підготовки диригента. Концептуальні засади такого підходу ґрунтуються на положеннях теорії професійної мистецької освіти у закладах вищої освіти (Б. Брилін, Л. Коваль, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Смирнова, О. Щолокова), філософії мистецької освіти в зарубіжних традиціях (А. Бергсон, Р. Інгарден, М. Гайдеггер), а також на засадах гуманістичної педагогіки (А. Маслоу, Дж. Келлі, К. Роджерс). Вагоме значення для розуміння природи диригентської діяльності мають праці відомих представників диригентської школи (таких як Е. Ансерме, П. Булез, К. Бем, Л. Бернстайн, К. Зандерлінг, О. Клемперер, А. Нікіш, А. Тосканіні, М. Янсонс та ін.).

Професійну підготовку майбутнього диригента оркестрового колективу слід розглядати як діалектичну єдність діяльнісного та особистісного вимірів. Процес оволодіння спеціальними знаннями і навичками є безперервним і передбачає постійну взаємодію між суб'єктами освітнього процесу –

студентами та викладачами. Педагогічна взаємодія в освітньому просторі триває до завершення формальної освіти, після чого змінюється на самостійну траєкторію професійного розвитку, що зумовлюється дією внутрішніх мотиваційних і психологічних механізмів самовдосконалення. Саме на цьому етапі відбувається трансформація зовнішньо регульованої професійної активності у внутрішньо вмотивовану діяльність, спрямовану на розвиток особистісно значущих і професійно релевантних компетентностей.

У цьому контексті концепція професійної підготовки диригентів оркестрових колективів втрачає свою актуальність без наявності чітко визначеної теоретичної бази, що забезпечує наукове обґрунтування педагогічних закономірностей формування художнього світогляду, естетичних цінностей і особистісних якостей майбутнього диригента. Насамперед важливо з'ясувати, яких саме фахівців має готувати заклад мистецької освіти, які особистісні риси є визначальними для ефективної професійної діяльності, а також які знання та практичні навички необхідні для успішного здійснення поліфункціональної творчої роботи.

Йдеться не лише про належний рівень музично-теоретичної та виконавської підготовки, але й про оволодіння організаторськими здібностями, лідерськими якостями, комунікативною культурою, що вимагає ґрунтовної психолого-педагогічної підготовки. Саме міждисциплінарний підхід, що інтегрує музику, педагогіку, психологію і соціальні науки, є запорукою ефективного формування професійного потенціалу майбутнього диригента оркестрового колективу в умовах сучасної мистецької освіти.

На думку В. Орлова (Орлов, 2007), професійна підготовка та професійне становлення є взаємопов'язаними етапами процесу професійного розвитку фахівця. Перший етап – підготовка до професійної діяльності передбачає набуття базових знань, умінь, навичок і практичного досвіду. Другий – професійне становлення полягає у рефлексії набутих знань і досвіду з метою самопізнання, професійної ідентифікації та подальшого самовдосконалення. Ці процеси не є суворо розмежованими в часі, як це часто спостерігається під час формального навчання.

Як зазначає Т. Смирнова (Смирнова, 2003), дослідження динаміки адаптаційного періоду випускників вказують на те, що професійного успіху досягають не лише висококваліфіковані спеціалісти, а передусім яскраві особистості, здатні до творчого самовираження, самостійного мислення та інноваційного підходу до вирішення професійних завдань.

У цьому контексті суперечності, що виникають між сучасними вимогами до особистості

диригента та технократичним підходом до змісту його професійної підготовки, потребують концептуального переосмислення. Зокрема, це стосується змістового наповнення освітніх програм, які мають враховувати специфіку художньої творчості й багатофункціональність професійної діяльності диригента.

Професійний розвиток майбутнього диригента оркестру має спиратися на врахування його особистісних цінностей і цілей. Традиційна освітня парадигма, орієнтована переважно на акумуляцію знань, виявляється недостатньою для досягнення системного розуміння проблем сучасного студента. Натомість актуалізується потреба у формуванні цілісного музичного мислення, яке передбачає інтерпретацію знань з позицій сучасних соціокультурних і педагогічних викликів. Осмислення диригентсько-оркестрової діяльності як суспільної цінності потребує інтеграції психолого-педагогічних, культурно-історичних та методичних знань.

Н. Кочубей (Кочубей, 1997) наголошує, що синергетика як міждисциплінарний науковий напрям відкриває нові можливості для інтерпретації процесів розвитку складних нелінійних систем, зокрема в галузі освіти. Її основною методологічною засадою є принцип самоорганізації, що змінює усталені уявлення про структуру і динаміку освітнього процесу, сприяючи формуванню цілісної концепції освітньої взаємодії.

У контексті музичної освіти реалізація синергетичного підходу здійснюється за кількома ключовими напрямками: по-перше, організація навчального процесу як становлення і розвитку суб'єкта освітньої діяльності; по-друге, оновлення змісту освіти через засвоєння понять синергетики та їх застосування в інших галузях знань; по-третє, подолання міждисциплінарних бар'єрів у навчальному циклі; по-четверте, переорієнтація навчального процесу з кількісного засвоєння інформації на побудову універсальної моделі розвитку; і, нарешті, трансформація освітнього простору у середовище творчої взаємодії.

Пізнання світу, як підкреслює Л. Бернстайн (цит. за: S. Nigel, 2013), відбувається через емоційне сприйняття, а музика є формою емоцій, що набуває структурованого вираження. Відповідно, диригент виступає не лише як інтерпретатор нотного тексту, а як провідник емоційного змісту музики до слухача, що вимагає від нього високого рівня емоційної культури та виразних засобів художньої комунікації.

Поява педагогічної синергетики наприкінці ХХ століття, за спостереженням О. Вознюка (Вознюк, 2009), відкрила нову парадигму інтеграції психолого-педагогічних знань у межах єдиного концептуального поля. Ця тенденція відповідає загальним напрямкам розвитку сучасної науки, що

все більше тяжіє до міждисциплінарності та системного підходу.

Серед основних напрямів трансформації сучасної музикознавчої парадигми виокремлюється посилення її інтеграційної функції та зростання ролі міждисциплінарних підходів у системі мистецької освіти. Реалізація інтегративної функції музикознавства, музичної педагогіки, психології, а також суміжних галузей знання розглядається як важливий методологічний чинник у процесі моделювання диригентсько-оркестрової підготовки здобувачів вищої мистецької освіти.

Особливої актуальності набувають індивідуально-орієнтовані підходи, які акцентують увагу на значущості особистісного чинника у формуванні майбутнього фахівця. Професійні досягнення диригента зумовлюються не лише сформованістю відповідного комплексу спеціальних умінь і навичок, а й розвитком його професійно-особистісних якостей, які здатні трансформувати систему цінностей та мотиваційно-сміслових установок суб'єкта мистецької праці.

Ці міркування цілком корелюють із нашим розумінням специфіки професійної підготовки диригента оркестрового колективу, адже ефективне керівництво оркестром неможливе без наявності відповідних особистісних характеристик. Цю тезу підтверджують думки видатних диригентів-практиків, зокрема Б. Вальтера, Ш. Мюнша, Г. Малера. Так, Бруно Вальтер (Walter, 1957), характеризуючи творчість Густава Малера, наголошував, що основою його сценічних успіхів була сильна воля й авторитетна особистість. У численних рецензіях на виступи майстрів диригентського мистецтва акцентується увага на феномені харизми, що дозволяла їм буквально «гіпнотизувати» оркестр і слухачів.

Вивчення окресленої проблеми вимагає чіткого визначення кола професійно значущих якостей майбутнього диригента оркестрового колективу. Інакше кажучи, актуалізується потреба у науково обґрунтованому розумінні того, яких саме фахівців має готувати сучасна вища мистецька освіта.

Я. Горбаль (Горбаль, 2019) наголошує на тому, що складність професії диригента полягає в поєднанні трьох провідних функцій: виконавської, педагогічної та управлінської, які у сукупності формують його професійну культуру. Ефективне здійснення комунікативної взаємодії між диригентом і музикантами оркестру передбачає формування стабільних контактів, спільну творчу діяльність, обмін інформацією, узгодження стратегій, а також взаємну зацікавленість у досягненні високого художнього результату. Досягнення цього рівня взаємодії є можливим лише за наявності високої комунікативної компетентності диригента, яка включає вміння вести діалог, слухати й розуміти парт-

нера по комунікації, визнавати його право на власну думку.

На думку Н. Лебрехта (Lebrecht, 2001), спільними рисами видатних диригентів є винятковий музичний слух, харизма, що миттєво справляє враження на оркестрантів, потужні організаторські здібності, фізична та психічна витривалість, сильне прагнення до досягнення мети, інтелектуальна глибина й вроджене почуття порядку, яке дає змогу віднайти художню суть музичного твору серед безлічі нот. Здатність сприймати партитуру як цілісну систему й передати цю цілісність іншим становить сутнісне ядро мистецтва інтерпретації.

Варто акцентувати увагу на поширеній помилці – ототожненні талановитого виконавця з компетентним педагогом і вихователем, здатним автоматично транслювати високий рівень музичної майстерності у сферу викладання. Такий підхід є методологічно некоректним і має низку негативних наслідків для музично-педагогічної підготовки студентів у вищих мистецьких навчальних закладах. Як правило, у навчальному процесі домінує оркестрово-виконавська підготовка, що значною мірою переважає над психолого-педагогічним складником. У результаті формується дисбаланс між рівнем фахової і педагогічної підготовки студентів, що, своєю чергою, гальмує розвиток не лише загальнопедагогічних, а і спеціальних професійних компетентностей.

Такий тип організації навчального процесу, за якого спеціальна (інструментальна чи диригентська) підготовка реалізується ізольовано від психолого-педагогічної, не забезпечує цілісного розвитку особистості майбутнього фахівця. В умовах сучасного освітнього середовища застаріла теоретична модель підготовки митця, побудована на соціоцентричному підході, передусім на передачі соціокультурного досвіду через чітко структуровану систему знань, умінь і навичок, уже не відповідає завданням сучасної мистецької освіти. Як зазначає О. Олексюк (Олексюк, 2004), структура особистості, суспільне замовлення, а також специфіка музичного мистецтва формують цілі навчання, які повинні реалізовуватися через особистісно орієнтовану педагогічну парадигму.

У цьому контексті важливо, щоб студенти з початкових етапів професійної підготовки усвідомлювали особистісну цінність вибраної професії, виявляли здатність до рефлексії власних смислових орієнтацій, як підкреслює І. Бех (Бех, 2003). Такий підхід буде ефективним лише за умови надання професійній діяльності суб'єктивного значення, тобто її здатності відображати внутрішній світ особистості. Саме це забезпечує підвищення інтересу до самопізнання й активізує мотиваційно-ціннісну сферу, спрямовану на вдосконалення професійних якостей.

У процесі формування професійно-мотиваційної сфери майбутнього диригента доцільно виокремити два взаємопов'язані аспекти: розвиток усвідомленого ставлення студентів до музично-виконавської підготовки та ефективне педагогічне супроводження цього процесу. Перший аспект реалізується через ознайомлення студентів зі змістом, специфікою та перспективами майбутньої професійної діяльності. На думку В. Роменця (Роменець, 2001), формування стійкого фахового інтересу завершується вибором професійної спеціалізації та усвідомленням методологічних і світоглядних засад вибраної діяльності. Другий аспект – педагогічне керівництво – охоплює функції навчального супроводу, корекції індивідуальних можливостей та ціннісних орієнтацій студента відповідно до соціального запиту, а також спонукальної функції, що формує емоційне, вольове та раціональне ставлення до процесу професійного зростання.

Не викликає сумнівів, що ефективність професійної підготовки значною мірою залежить від цілісності та цілеспрямованості розвитку й самореалізації особистості фахівця. Проте в реаліях вищої мистецької освіти спостерігається порушення цілісності через суперечності між психолого-педагогічною, музично-теоретичною та спеціальною підготовкою (зокрема, диригуванням, інструментальними дисциплінами, роботою з оркестром). Це пояснюється тим, що психолого-педагогічна підготовка не інтегрується на основі функціональної ролі майбутньої професії, а реалізується переважно як складник загального гуманітарного навчального блоку.

У навчальних планах спеціальні дисципліни часто ототожнюються з тими, які читаються викладачами профільної кафедри, що зумовлює вузькопрофільний підхід до формування диригента як фахівця. Такий підхід ігнорує потребу у психолого-педагогічній підготовці, яка є не

менш важливою для ефективної професійної реалізації. В результаті це створює передумови для дискредитації профорієнтаційної роботи на початковому етапі підготовки та ускладнює процес формування педагогічно-художньої культури майбутнього диригента. Отже, нагальною є потреба переорієнтації змісту освітнього процесу на забезпечення педагогічного вектора професійного становлення.

Висновки. Сучасні підходи до професійної підготовки диригента оркестрового колективу передбачають комплексне осмислення його ролі як фахівця, що поєднує високий рівень технічної майстерності з розвиненими особистісними, психологічними та педагогічними якостями. Успішна реалізація диригентської діяльності неможлива без інтеграції новітніх освітніх технологій, формування ефективних комунікативних навичок, глибокого розуміння процесів музичної інтерпретації та розвитку індивідуального художнього стилю.

Така багатовимірна підготовка дозволяє майбутнім диригентам не лише якісно взаємодіяти з оркестровим колективом, а й реалізовувати складні творчі концепції в концертній та освітньо-педагогічній діяльності. Отже, система навчання диригентів має будуватися на основі синтезу класичних засад музичної освіти з інноваційними підходами, що враховують актуальні вимоги сучасного мистецького та освітнього середовища.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у глибшому вивченні комунікативної взаємодії диригента з учасниками оркестрового колективу, яка ґрунтується на засадах творчого партнерства, взаємоповаги та емоційно-естетичної взаємодії. Окремої уваги потребує дослідження рівня сформованості комунікативної компетентності диригента як ключового чинника ефективної професійної діяльності.

Література:

1. Орлов В. Ф. (2003). Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія. Київ : Наукова думка, 276 с.
2. Смирнова Т. А. (2003). Теоретичні та методичні засади диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 502 с.
3. Кочубей Н. (1997). Парадигма самоорганізації в сучасній науці. *Філософські пошуки*. 1997. Вип. 1–2. С. 68–71.
4. Simeone Nigel (2013). *The Leonard Bernstein Letters*. Yale University Press, 416 p.
5. Вознюк О. В. (2009). Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід : монографія. Житомир, 184 с.
6. Walter B. (1957). *Von der Musik und vom Musizieren*. S. Fischer, 254 p.
7. Горбаль Я. М. (2019). Комунікативні аспекти діяльності диригента. *Музичне мистецтво і культура*. С. 106–117.
8. Norman Lebrecht (2001). *The Maestro Myth: Great Conductors in Pursuit of Power*. 416 p.
9. Олексюк О. М. (2004). Методика викладання гри на народних інструментах : навчальний посібник. Київ : ДАК-КиМ, 135 с.
10. Бех І. Д. (2003). Виховання особистості : навчально-методичний посібник. У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 344 с.
11. Роменець В. А. (2001). Психологія творчості. Київ : Либідь, 288 с.

References:

1. Orlov V. F. (2003). Profesiine stanovlennia vchyteliv mystetskykh dystsyplin [Professional development of art teachers]. Monohrafiia. Kyiv: Naukova dumka, 276 s.
2. Smyrnova T. A. (2003). Teoretychni ta metodychni zasady dyryhentsko-khorovoi osvity u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological principles of conducting and choral education in higher educational institutions]: Dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity". Instytut pedahohiky i psykholohii profesiinoi osvity APN Ukrainy. Kyiv, 502 s.
3. Kochubei N. (1997). Paradyhma samoorhanizatsii v suchasni nautsi [The paradigm of self-organization in modern science]. *Filosofski poshuky*. 1997. Vyp. 1–2. S. 68–71.
4. Simeone Nigel (2013). The Leonard Bernstein Letters. Yale University Press, 416 p.
5. Vozniuk O. V. (2009). Rozvytok vitchyznianoї pedahohichnoi dumky synerhetychnyi pidkhid [Rozvytok vitchyznianoї pedahohichnoi dumky: synerhetychnyi pidkhid]: monohrafiia. Zhytomyr, 184 s.
6. Walter B. (1957). Von der Musik und vom Musizieren. S. Fischer, 254 p.
7. Horbal Ya. M. (2019). Komunikatyvni aspekty diialnosti dyryhenta [Communicative aspects of a conductor's activities]. *Muzychne mystetstvo i kultura*. S. 106–117.
8. Norman Lebrecht (2001). The Maestro Myth: Great Conductors in Pursuit of Power. 416 p.
9. Romenets V. A. (2001). Psykholohiia tvorchosti [Psychology of creativity]. Kyiv: Lybid, 288 s.
10. Oleksiuk O. M. (2004). Metodyka vykladannia hry na narodnykh instrumentakh [Methodology for teaching playing folk instruments]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: DAKKiM, 135 s.
11. Bekh I. D. (2003). Vychovannia osobystosti: navch.-metod. posibnyk [Personality development: teacher's guide]. U 2 kn. Kn. 2: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: nauko-vo-praktychni zasady. Kyiv: Lybid, 344 s.

Стаття надійшла: 04.06.2025

Стаття прийнята: 16.06.2025

Стаття опублікована: 20.08.2025

Наукове видання

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості

Випуск 2, 2025

Засновано у 2022 році

Засновник:

Рівненський державний гуманітарний університет

Періодичність видання: 4 рази на рік

Українською та англійською мовами

Коректура • В. О. Бабиш
Комп'ютерна верстка • О. І. Молодецька

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10.
Підписано до друку 27.06.2025.
Зам. № 0925/707. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.